

Szuverenitás és az állam lakossága: állampolgárok és külföldiek

BÓDI STEFÁNIA

Az államról és a szuverenitásról való gondolkodás gyökerei a régmúltba nyúlnak vissza, és a hatalom gyakorlásával összefüggő régi kérdésfeltevések mindmáig élő problémák a jog-, valamint az államtan számára.¹ A XX–XXI. század fejlődése azonban új problémákkal szembesíti az államokat. Napjaink egyik fő kérdésfeltevése a szuverenitás kapcsán például a globalizáció és az állami szuverenitás gyakorlásának problémája, illetve ezek összeütközése.² Manapság derül ki továbbá, hogy a szuverenitás érvényesítése nagyban függhet az állam nemzeti és kulturális homogenitásától. E kérdés közvetlen témáját – a szuverenitás és a migráció kapcsolatának vizsgálatát – is befolyásolja. A migrációs kérdéseket az államok egy része együttesen, összefogva próbálja megoldani: „A világ minden régiójában találhatunk olyan törekvéseket, amelyek az államok összefogását, a jelentkező problémák közös megoldását, illetve az azonos érdekű országok együttes boldogulását célozzák. A kérdés csak az, hogy ez a tendencia valóban ellentmond-e a nemzetállami szuverenitás elvének, illetve a nemzetállamok létének.”³

¹ A kérdéssel kapcsolatban lásd például Jean Bodin, John Locke, Thomas Hobbes és Jean-Jacques Rousseau műveit, valamint Paczolay Péter: A legfőbb hatalom eredete. Újkori államelméletek, in: *Rubicon*. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/ujkori_allamelméletek_a_legfobb_hatalom eredete/ (letöltve: 2014. 09. 25.); és Takács Péter: *Államtan. Az állam általános sajátosságai*. Corvinus Egyetem, Budapest, 2011.

² A globalizáció és a szuverenitás kapcsolatáról lásd egyebek mellett: Lehoczki Bernadett: A migrációs politika kihívásai a bővülő Európában, in: *Pro Publico Bono Online* (2011). http://www.ppb.mk.uninke.hu/downloads/lapszamok/2011/tanulmányok/Lehoczki_Bernadett_Tamop_special.pdf (letöltve: 2014. 09. 25.) 2. o.

³ Navracsics Tibor: A nemzeti szuverenitás és az európai integráció kapcsolatáról, in: Pesti Sándor – Szabó Máté (szerk.): „Jöjj el, szabadság!” Bihari Mihály egyetemi tanár 60. születésnapjára készült ünneplő kötet. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003, 629. o.

SZUVERENITÁS ÉS MIGRÁCIÓ

A nemzetállamok összefogásával, a nemzetközi szervezetek (például az Európai Unió) létrejöttével, a korábbi szocialista rendszer határainak leomlásával a migráció kiemelten fontos kelet- közép-európai, a gazdasági problémák növekedésével pedig jelentős világméretű jelenséggé vált. Fontossága a globalizáció korában egyre erőteljesebben növekedik. Minél sokszínűbb az adott állam népessége, az ott élők jogi státusza alapján – legyenek azok az állam polgárai vagy különböző indokkal jogszerűen és tartósan az adott államban élő külföldi állampolgárok –, annál nagyobb mértékben befolyásolhatja ez a jelenség az állam nemzeti és kulturális egységét és ezzel a szuverenitását.

A hazánkba érkező külföldiek egy részéből magyar állampolgárok lesznek, ezért joggal merül fel a kérdés a szuverenitást illetően, hogy milyen embercsoportok törekednek arra, hogy kivegyék részüket majdán az állami főhatalom gyakorlásából, vagyis a szuverenitásból.⁴ Kik fognak beleszólni az államügyek intézésébe, vagy kik lesznek éppen jogosultak arra, hogy magyar állampolgárságukat elnyerve állami hivatalokat töltsenek be? Természetesen azok sem lehetnek közömbösek számunkra, akik nem törekednek ugyan a magyar állampolgárság megszerzésére, de rövidebb vagy hosszabb ideig különböző célokkal hazánk területén tartózkodnak.

ÁLLAMPOLGÁROK ÉS KÜLFÖLDIEK CSOPORTJAI MAGYARORSZÁGON

Hogyan kategorizálhatók az állam területén tartózkodó személyek? A legalapvetőbb kategóriánk az *állampolgár*. A magyar állampolgárság többféleképpen keletkezhet a hatályos állampolgársági törvény, az 1993. évi LV. törvény alapján. Keletkezhet születéssel, családjogi tények alapján, honosítással, visszahonosítással vagy nyilatkozattétellel, melynek többféle esete van. Hazánk elsődlegesen a leszármazás elvét, az ún. *ius sanguinis* alkalmazza, melynek értelmében a gyermek magyar állampolgár lesz, ha akár az apa vagy akár az anya magyar állampolgár. Kiegészítő jelleggel azonban a *ius solis* vagyis a területi elvet is elismeri Magyarország, a hontalanság elkerülése érdekében, mely az állam területén való születést veszi figyelembe az állampolgárság megadásánál. A családjogi tények kategória jelentheti az apaság bírói megállapítását, teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat tételét vagy az anyaság bírói megállapítását egyaránt. A honosítás mint állampolgárságot keletkeztető ok az egyik

⁴ A szuverenitás ún. belső oldala azt kérdezi ugyanis: kié a főhatalom? A külső oldal pedig kifejezi az államterület sérthetlenségét más államok felé, vagyis az állam területi integritására utal.

leggyakoribb, közvetlenül a születéssel történő keletkezést követően.⁵ A visszahonosítás az egykor magyar állampolgársággal rendelkező személyek újbóli magyar állampolgárrá tételére utal. Az állampolgárság megszerzése olyan döntés, mely teljes mértékben az állami szuverenitás körébe utalt, erről a döntésről a köztársasági elnök dönt, döntésével szemben jogorvoslatnak nincs helye. A döntést nem kell indokolni.

A nem magyar állampolgárokat a beutazás szempontjából többféle kategóriára bonthatjuk. Ezek a következők: vízummentesen beutazó személyek, tartózkodási engedéllyel rendelkező személyek, letelepedési engedéllyel rendelkező személyek, ideiglenes letelepedési engedéllyel rendelkező személyek, nemzeti letelepedési engedéllyel rendelkező személyek, EK letelepedési engedéllyel rendelkező személyek, menekült státuszú személyek, oltalmazottak, befogadottak, kísérő nélküli kiskorú személyek, hontalanok, jogsértő külföldiek.⁶ A tartózkodási engedély

⁵ Főszabály szerint hazánkban nyolc év szükséges a magyar állampolgárság megszerzéséhez, mely feltétel alól kedvezmények adhatók. Így megszerezhető a magyar állampolgárság adott esetben három vagy öt év itt tartózkodással is. Hazánkban lehetőség van a magukat magyarnak valló, de magyar állampolgársággal nem rendelkező személyek kedvezményes honosítására is, úgynevezett egyszerűsített honosítási eljárás formájában, melyhez a jogalkotó nem követel meg itt-tartózkodási időtartamot. „Kérelmére – kedvezményesen honosítható az a nem magyar állampolgár, akinek felmenője magyar állampolgár volt vagy valószínűsíti magyarországi származását, és magyarnyelv-tudását igazolja. Feltétel, hogy a magyar jog szerint büntetlen előéletű és a kérelem elbírálásakor ellene magyar bíróság előtt büntetőeljárás nincs folyamatban, illetve honosítása Magyarország közbiztonságát és nemzetbiztonságát nem sérti.” 1993. évi LV. törvény, 4. § (3) bekezdés.

⁶ *Vízummentesen beutazó személyek:* az Európai Unió és az EGT (Európai Gazdasági Térség) polgárai vízum nélkül utazhatnak be Magyarország területére, állampolgárok külön meghatározott köre (például diplomaták), valamint azon országok állampolgárai, akikkel hazánk vízummentességi megállapodást kötött. *Tartózkodási engedéllyel rendelkező személyek:* a tartózkodási engedélyek kategóriáját a jogalkotó jelentősen módosította 2007-ben. Azt mondhatjuk, hogy céltól függően többféle tartózkodási engedély adható ki, és ezek eltérő időtartamú itt-tartózkodásra jogosítanak. *Letelepedési engedéllyel rendelkező személyek:* a rendszer-váltást követően a bevándorlás és a letelepedés kategóriák váltogatták egymást a magyar közjogban, de a törvény értelmében hatályban maradtak az érvényességi időn belül a korábban letelepedés céljából kiadott engedélyek. Ezen kívül létezik még az ideiglenes, a nemzeti letelepedési engedély és az úgynevezett EK letelepedési engedély. *Ideiglenes letelepedési engedély:* az ún. EK tartózkodási engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgár és a vele együtt kérelmező családtag kérheti, érvényességi ideje legfeljebb öt év, ami alkalmanként legfeljebb öt évvel meghosszabbítható. Adható keresőtevékenység folytatása céljából, kivéve a szezonális munkavállalás esetét, tanulmányok folytatása vagy szakképzés céljából vagy egyéb, igazolt célból. *Nemzeti letelepedési engedély:* tartózkodási engedéllyel vagy ideiglenes letelepedési engedéllyel rendelkező személy szerezhetheti. Három év jogszerű és megszakítás nélküli tartózkodás kell hozzá, nem minősül azonban megszakításnak az ország alkalmanként négy hónapra történő elha-

gyása, ha a külföldi tartózkodások összidőtartama a kérelem benyújtását megelőző három év alatt nem haladta meg a kettőszázhetven napot. *EK letelepedési engedély*: ennek fő kritériuma a Magyarország területén való ötévi tartózkodás, amely jogszerű és folyamatos. Nem minősül a tartózkodás megszakításának az ország alkalmanként hat hónapra történő elhagyása, ha a külföldi tartózkodások összidőtartama öt év alatt nem haladja meg a háromszáz napot. Kaphatja az is, aki a kérelem benyújtását közvetlenül megelőzően legalább két évig jogszerűen és megszakítás nélkül Magyarország területén tartózkodott, és legalább öt évig jogszerűen és megszakítás nélkül az Európai Unió tagállamainak területén tartózkodott. *Menekült státuszú személyek*: menekült az a személy, aki faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni; vagy aki állampolgársággal nem rendelkezve és korábbi szokásos tartózkodási helyén kívül tartózkodva ilyen események következtében nem tud vagy az üldözéstől való félelmében nem akar oda visszatérni. *Menedékesek*: csoportosan menekülők, akik hazájukból fegyveres konfliktus, polgárháború vagy etnikai összecsapás miatt menekülnek, illetve azért, mert hazájukban az emberi jogok durva megsértése (kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód) fordul elő. (Magyarország menedékesként ideiglenes védelemben részesíti azt a külföldit, aki Magyarország területére tömegesen menekülők olyan csoportjába tartozik, amelyet az Európai Unió Tanácsa 2001. július 20-i, 2001/55/EK tanácsi irányelvben meghatározott eljárás szerint – ideiglenes védelemre jogosultként elismert, vagy a kormány ideiglenes védelemre jogosultként ismert el, mivel a csoportba tartozó személyek hazájukból fegyveres konfliktus, polgárháború vagy etnikai összecsapás, illetve az emberi jogok általános, módszeres vagy durva megsértése – így különösen kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód – miatt elmenekülni kényszerültek. 2007. évi LXXX. tv. 19. §). *Oltalmazottak*: Magyarország oltalmazottként védelemben részesíti azt a külföldit, aki nem felel meg a menekültkénti elismerés feltételeinek, de fennáll annak a veszélye, hogy származási országába történő visszatérése esetén őt súlyos sérelem érné, és nem tudja vagy e veszélytől való félelmében nem kívánja a származási országa védelmét igénybe venni. (2007. évi LXXX. törvény 12. §.) *Befogadottak*: aki az állampolgársága – hontalan esetén a szokásos tartózkodási helye – szerinti országba átmeneitelen azért nem küldhető vissza, mert ott az *Alaptörvény XIV. cikk (2) bekezdésében* meghatározott magatartásnak lenne kitéve, és nincs olyan biztonságos harmadik ország, amely befogadja, de nem jogosult sem menekültként, sem hontalanként történő elismerésre, sem ideiglenes sem kiegészítő védelemre. „2010-ben Magyarországon 258 fő rendelkezett befogadott jogállással. 2011-ben 11 fő befogadottként történő elismerésére került sor.” *Kísérő nélküli kiskorú személyek*: olyan kiskorú személyek, akik felnőttkorú kísérő nélkül érkeznek az országba, vagy a belépést követően maradtak felügyelet nélkül, mindaddig, amíg ilyen személy felügyelete alá nem kerülnek. Az ő elhelyezésük céljából működnek hazánkban otthonok a kísérő nélküli kiskorúak számára. *Hontalanok*: azok a személyek, akik egyetlen állam állampolgárságával sem rendelkeznek. Ez kiszolgáltatott állapot. Hazánk törekszik a hontalanság felszámolására, megelőzésére, és szerte a világon nemzetközi egyezmények születtek a hontalanság eseteinek kiküszöbölésére. *Jogsértő külföldiek*: többféle okból kerülhetnek emberek ebbe a kategóriába,

lehet látogatási vagy hivatalos célú, kiadhatják keresőtevékenység folytatása céljából, lehet családgyesítési célú, tanulmányi és kutatási célú, gyógykezelési célú, szolgálhat valamilyen önkéntes tevékenységet, végül lehet nemzeti és humanitárius célú.⁷

A bevándorolt, letelepedett és három hónapot meghaladóan itt tartózkodók száma Magyarországon 2012-ben és 2013-ban a következőképpen alakult.⁸

STÁTUSZ	2012. december 31.	2013. december 31.	Változás	Változás %-ban
Bevándorlási engedély	39 267	38 505	-762	-1,94%
Letelepedési engedély	4 845	4 376	-469	-9,68%
Tartózkodási engedély	32 276	33 585	1 309	4,06%
Nemzeti tartózkodási engedély	2 005	784	-1 221	-60,90%
EGT tartózkodási engedély	8	7	-1	-12,50%
Regisztrációs igazolás ¹	101 795	113 507	11 712	11,51%
Állandó tartózkodási kártya ²	17 014	17 344	330	1,94%

például jogtalan beutazás vagy jogtalan tartózkodás, jogsértő cselekmény elkövetése kapcsán, velük szemben kényszerintézkedések elrendelésének van helye.

⁷ A tartózkodási engedélyek fajtái a következők. *Látogatási célú* tartózkodási engedély: legfeljebb egy évre adható. *Hivatalos célú* tartózkodási engedély: három évre adható és alkalmanként a hivatalos szolgálat vagy képzés, továbbképzés érvényességi idejéhez igazodó időtartammal, de legfeljebb három évvel hosszabbítható. Kaphatja például sajtótudósító, vagy diplomáciai mentességhez kötődően is adható. *A keresőtevékenység folytatása céljából* kiadott tartózkodási engedély: legfeljebb három évre adható és alkalmanként legfeljebb három évvel hosszabbítható. *Családgyesítési célú* tartózkodási engedély: főszabály szerint legfeljebb három évre adható és alkalmanként legfeljebb három évvel hosszabbítható. *Tanulmányi célú* tartózkodási engedély: ha a képzés időtartama két évnél rövidebb, a képzés időtartamához igazodik, ha a képzés időtartama két év vagy annál hosszabb, akkor legalább egy, de legfeljebb két év, ami alkalmanként legalább egy, legfeljebb két évvel meghosszabbítható. *Kutatási célú* tartózkodási engedély: legfeljebb öt évre adható és alkalmanként legfeljebb öt évvel hosszabbítható. *Gyógykezelési célú* tartózkodási engedély: a gyógykezelés időtartamához igazodik, de legfeljebb két évre adható és alkalmanként legfeljebb két évvel hosszabbítható. *Önkéntes tevékenység céljából* kiadott tartózkodási engedély: maximum két évre adható. *Nemzeti* tartózkodási engedély: legfeljebb öt évre adható és alkalmanként legfeljebb öt évvel hosszabbítható. *Humanitárius célú* tartózkodási engedély: egy évre adható és alkalmanként legfeljebb egy évvel hosszabbítható, ha befogadott vagy kísérő nélküli kiskorú kapja, hat hónapra adható és alkalmanként legfeljebb hat hónappal hosszabbítható, ha a hatóságokkal bűncselekmény felderítése érdekében együttműködő személyről van szó, vagy menekültről; illetve ha hontalanról, akkor három évre adható és alkalmanként legfeljebb egy évvel hosszabbítható.

⁸ Forrás: <http://www.bmbah.hu/index.php?lang=hu> (letöltve: 2014. 09. 25.)

STÁTUSZ	2012. december 31.	2013. december 31.	Változás	Változás %-ban
Magyar állampolgár harmadik ország állampolgárságával rendelkező családtagja	6 321	3 530	-2 791	-44,15%
EGT állampolgár harmadik ország állampolgárságával rendelkező családtagja	375	273	-102	-27,20%
EK letelepedési engedély	479	478	-1	-0,21%
Nemzeti letelepedési engedély	6 947	6 672	-275	-3,96%
Ideiglenes letelepedési engedély	5	5	0	0,00%
Menekültként személyi igazolvánnyal rendelkező*	1 561	1 513	-48	-3,07%
Oltalmazottként személyi igazolvánnyal rendelkező*	683	927	244	35,72%
Befogadotti státusszal rendelkező	151	98	-53	-35,10%
Összesen	213 732	221 604	7 872	3,68%

A MIGRÁNSOK ÁLTAL ÉLETRE HÍVOTT KIHÍVÁSOK ÉS VESZÉLYEK

A KSH adatai szerint Magyarországon az érvényes engedéllyel rendelkező, huzamosan itt tartózkodó külföldiek száma 2013. január 1-jén közel 144 ezer fő, a teljes népesség 1,4%-a volt. A külföldiek döntő többsége Európából, ezen belül is valamely szomszédos országból érkezett. Románia (29%) mellett Németország (11%), Ukrajna (8%) és Szerbia (6%) állampolgárai vannak jelen nagy arányban. A bevándorlók másik nagy csoportja az Ázsiából érkezőké, közülük a kínaiak (7%) vannak többségben. Az afrikai és az amerikai földrészről származó bevándorlók aránya kisebb (2-3%). 2013-ban drámai módon nőtt a kérelmek száma, ugyanis 2013 júliusáig annyi menedékkérelmet nyújtottak be, mint amennyit 2008–2012 között összesen. Szabó A. Ferenc politológus-demográfus hívja fel a figyelmet arra, hogy a migránsok többnyire nem valami bünyös szándékkal érkeznek, hanem személyes sorsuk javulását remélik a bevándorlástól. „Irritáló lehet a migránsok váratlanul nagy száma, menekültként való tömeges jelentkezése. Irritálhatja az alapnépességet, ha a jövevények túlságosan szegények, láthatóan a meggazdagodás vezérelte őket. Irritáló, ha túlságosan nagy a civilizációs különbség az új munkavállalók és a régi dolgozók között.”⁹

⁹ Szabó A. Ferenc: A migráció és az Európai Unió bővítése, in: Szabó A. Ferenc (szerk.): *Levelek Budapestről, Politikai és történelmi írások a Bécsi Napló hasábjain*. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 62. o.

A migránsok által a közvélekedés szerint a Magyarországon élők számára életre hívott veszélyeket az alábbi csoportosítás alapján vizsgálom majd: 1. A munkahelyek elvétele, illetve az ettől való félelem 2. Bűncselekmények növekedése külföldi állampolgárságú bűnelkövetők által. 3. Terrorfenyegetettségétől való félelem. 4. Kulturális és vallási különbségek által okozott feszültség. 5. Járványügyi veszélyek.

A munkahelyek elvesztése

A klasszikus félelmek sorába illeszkedik az a gondolat, hogy a beáramló migránsok majd elveszik a munkahelyeket. Számos magyar választópolgárt ez a félelem vezérelt, amikor leszavazták a határon túli magyarok állampolgárságát 2004-ben egy hazánkban megrendezett népszavazáson. A kérdés, melyet a népszavazáson feltettek a magyar állampolgárok számára, így hangzott: „Akarja-e, hogy az Országgyűlés törvényt alkosson arról, hogy kedvezményes honosítással – kérelmére – magyar állampolgárságot kapjon az a magát magyar nemzetiségűnek valló, nem Magyarországon lakó, nem magyar állampolgár, aki magyar nemzetiségét a 2001. évi LXII. tv. 19. § szerinti »magyar igazolvánnyal« vagy a megalkotandó törvényben meghatározott egyéb módon igazolja?” A népszavazás e kérdés tekintetében eredménytelen volt.¹⁰ A feltett kérdésre érvényesen szavazott az érvényes szavazólapot leadó választópolgárok 97,97%-a (2 949 849 fő), érvénytelenül szavazott az érvényes szavazólapot leadó választópolgárok 2,03%-a (61 168 fő). Igen választ adott az érvényesen szavazó választópolgárok 51,57%-a (1 521 271 fő), nem választ pedig az érvényesen szavazó választópolgárok 48,43%-a (1 428 578 fő); igen választ szolgáltatott az összes választójogosult 18,90%-a, míg nem választ az összes választójogosult 17,75%-a.

2011 előtt a külföldi munkavállalók a teljes foglalkoztatottság mintegy 1%-át jelentették hazánkban. A Magyarországon külföldieket alkalmazó vállalatok száma 2010-ig 7106-ra csökkent a korábbiakhoz képest. Látható az is, hogy a vegyes tulajdonban lévő cégek 113-szor nagyobb hajlandósággal alkalmaznak külföldieket, mint a többi. Az ipar és a vendéglátás területén elsősorban a kínai munkavállalók vannak jelen, az összes kiadott engedély 28,7%-át ők kérik (2011. első kilenc hónapjának adatai), őket az ukrán állampolgárok követik 27,4%-kal. Sokan úgy vélik egyébként, hogy a kínaiak nem terveznek hosszú távú maradást, mivel erősen ragaszkodnak kulturális gyökereikhez és szokásaikhoz, ezért egy rövid idejű meggazdagodás után vissza kívánnak térni hazájukba. A kínaiak egyébként 1998 – a vízumkényszer eltörlése éve – óta áramlanak intenzíven hazánkba. Természetesen nem szabad megfeledezni arról, hogy

¹⁰ A részvételi és szavazati adatokat lásd a Nemzeti Választási Bizottság honlapján.

a feketemunkások is jelentős számban vannak jelen hazánkban, akik között szintén találunk külföldieket. 2011-es adatok szerint 12 000 főre tehető a feketemunkások száma Magyarországon.

2012-ben a munkaadók összesen 7835, a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező fő foglalkoztatásának megkezdését jelentették be, ami csökkenést jelent 2011-hez képest. Az érvényes bejelentéssel rendelkező külföldi állampolgárok száma 2012. december 31-én összesen 51 191 fő volt, és 18 418 db egyéni munkavállalási engedély volt érvényben harmadik országbeli polgárok számára.¹¹ Viszonyításképpen megjegyezzük, hogy Magyarországon 2013 első negyedévére 3 millió 818 ezer fő volt a megfigyelés körébe tartozó 15–74 éves foglalkoztatottak száma. 2014 első negyedévében pedig 4 millió 78 ezer fő volt a foglalkoztatottak létszáma, vagyis több, mint egy évvel korábban.

A fenti adatokból levonhatjuk azt a következtetést, hogy a teljes foglalkoztatottak számához képest elenyésző a külföldi munkavállalók aránya Magyarországon. Vagyis semmi sem indokolja a magyar állampolgárságú munkavállalóknak azt a félelmét, hogy a migránsok munkahelyet vesznek majd el tőlük – különösen annak fényében, hogy a korlátozások feloldását követően az utóbbi években jelentősen nőtt a munkát vállaló magyar állampolgárok száma Nyugat-Európában. A munkaerő-vándorlás ma már természetes folyamat. Szabó A. Ferenc úgy látja, hogy a fejlett nyugat-európai államok gazdasági sikeréhez is hozzájárultak a külföldiek, nélkülük nem lehetne működtetni hatalmas embererőket igénylő gazdaságokat, ipari-mezőgazdasági tevékenységeket, mert a demográfiai tartalékok már elapadtak a világ legtöbb országában.¹²

Bűncselekmények megnövekedése a beáramló külföldiek miatt

Köztudott, hogy a rendszerváltáskor emelkedett a bűncselekmények száma hazánkban, de nemcsak mennyiségi, hanem minőségi változás is történt a bűnelkövetés terén. Újfajta bűnelkövetési formák jelentek meg, hazánk bekapcsolódott a nemzetközi bűnözésbe. Ezek a változások valamennyi rendszerváltó országban végbementek, és mindenhol sokkolóan hatottak az állam lakosságára. A magyarázat abban keresendő, hogy a volt szocialista országok megnyitották határait a külföldiek előtt, a korábbiaknál szabadabb mértékben engedélyezték állampolgáruik kiutazását, és csatlakoztak nemzetközi szervezetekhez, melyek révén

¹¹ Székács Tamás: *A külföldi állampolgárok magyarországi munkavállalásának főbb sajátosságai*. Állami Foglalkoztatási Szolgálat, Budapest, 2012, elérhető: www.afsz.hu. Harmadik ország állampolgárságával rendelkező személy: a magyar állampolgár kivételével minden olyan személy, aki nem EGT-állampolgár, ideértve a hontalant is (2007. évi I. törvény, 2.§ a).

¹² Szabó A.: *i. m.* (2009) 61. o.

becapcsolódtak az államok feletti joghatósággal rendelkező nemzetközi szervezetek tagjainak sorába, önként mondván le ezzel szuverenitásuk egy részéről. Tulajdonképpen azt is mondhatjuk, hogy a globalizáció számtalan előnye mellett – mint például a befektetések és a gazdasági kapcsolatok határokon való tekintet nélküli összefonódása – valódi negatívumként a határon átnyúló bűnözés kiterjedését említhetjük.

Magyarországban az 1970–1995 között eltelt 25 év alatt az ismertté vált bűncselekmények száma a négyszeresére nőtt. 1970-ben 122 ezer, 1988-ban 185 ezer bűncselekmény vált ismertté. 1995-ben érte azonban az állampolgárokat a legnagyobb sokk, amikor 502 000-re ugrott a bűncselekmények száma, először lépve át az 500 000-es határt.¹³ Míg 2009-ben 394 000 bűncselekmény történt, addig 2012-ben 472 000 bűncselekményre derült fény.

2012-ben a Legfőbb Ügyészség statisztikája szerint a legtöbb bűnelkövető Romániából érkezett hazánkba – mintegy 1324 fő –, őket a szerb elkövetők követték a sorban 524 fővel, majd az Ukrajnából, Afganisztánból, Szlovákiából, Pakisztánból, Koszovóból, Németországból, Törökországból és végül az Ausztriából érkező bűnelkövetők.¹⁴

A statisztikák szerint a románok, a szlovákok és az ukránok elsősorban vagyoni elleni bűncselekményeket követnek el, de a románok és az ukránok jelen vannak a közbizalom elleni cselekmények kapcsán is: ebben a kategóriában az okirat-hamisítások a leggyakoribbak. A külföldiek a legtöbb bűncselekményt a fővárosban követik el, a statisztikákban a 2012-es adatok szerint ezt követte Csongrád megye. A regisztrált külföldi állampolgárságú elkövetők száma 4756 volt 2012-ben.¹⁵ A Legfőbb Ügyészség statisztikája szerint a közlekedési baleseteket/bűncselekményeket főleg a románok okozzák, de e téren említhetőek a szlovákok és az osztrákok is.

Magyarország földrajzi fekvése kedvez a nemzetközi bűnelkövetésnek, hazánk sok tekintetben tranzit- és célország is. Míg Románia felől a prostitúció és az embercsempészet, addig Ukrajna felől a cigaretta- és az embercsempészet fenyeget bennünket, Szerbia irányából pedig a drog- és a fegyverkereskedelem útvonalai haladnak át hazánkban. Sokan úgy gondolják, hogy a külföldiek által elkövetett bűncselekmények száma elenyésző az össz-bűnözéshez képest, míg mások a meglévő formájában is zavarónak tartják a külföldi bűnelkövetők által okozott jogsértéseket. A migránsok által elkövetett jogsértések problémaként jelentkeztek az Európai Unió más tagállamaiban is, így például Olaszországban a tö-

¹³ 115/2003. (X. 28.) OGY határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról, Melléklet a 115/2003. (X. 28.) OGY határozathoz, *A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája*.

¹⁴ <http://www.mklu.hu/cgi-bin/index.pl?text=22> (letöltve: 2014. 09. 25.)

¹⁵ Az adatok összesítése kis fáziskéséssel érhető el, főként 2012-es adatok állnak rendelkezésünkre ebben az időszakban.

megecs román vagy afrikai bevándorlókat említhetjük, Angliában¹⁶ a magyarokat, lengyeleket, bolgárokat, romákat. Franciaország esetében is gondot jelentett az elmúlt években a tömeges bevándorlás, elsősorban a kelet-európai romák, észak-afrikaiak, illetve arabok személyében. Mind-egyik konfliktus komplex jellegűként jellemezhető az okozati szempontokat tekintve, háttérükben megfogalmazódott ugyanis a bevándorlók és az alapnépesség közötti életszínvonal-beli különbség, valamint egyes konfliktusok háttérében kirajzolódott a vallási szembenállás is.¹⁷ Bibó István mutatott rá találóan, hogy a népek közötti konfliktusok mindig összetettek,¹⁸ és a szegények-gazdagok szembenállása, bármily egyszerűen is hangzik, de a konfliktusok egyik állandó alappillére.

Terrorfenyegetettség

A terrorizmus tekintetében hazánk nem tartozik az elsődleges célpontok közé; több szakértő felhívja ugyanakkor a figyelmet arra, hogy Magyarország a NATO érdekszövetségének tagja, így teljes mértékben nem állíthatjuk azt, hogy kizárt a terrorfenyegetettség. Biztonságpolitikai szakértők figyelmeztetnek arra is, hogy magyar katonák jelen voltak Irakban és Afganisztánban, ami szintén elegendő okként szolgálhat a támadás szempontjából. A 2001. szeptember 11-én történt terrortámadás óta a világ nyugalma már nem ugyanaz, mint régebben. A világ több országában történtek külföldiek által elkövetett terrorcselekmények, így az Egyesült Államokon kívül megemlíthetjük a legismertebbek közé tartozó angliai¹⁹ vagy spanyolországi eseményeket.²⁰

¹⁶ <http://angliai-magyarok.co.uk/angolok-nem-kernekk-tobb-bevandorlot.html> (letöltve: 2014. 09. 25.)

¹⁷ A Franciaországban zajló zavargásokról részletesen ír Sutus László *Zavargások Franciaországban* című tanulmányában. <http://www.publikon.hu/htmls/cikkek.html?articleID=156> (letöltve: 2014. 09. 25.)

¹⁸ Bibó István felfogásához lásd Bibó István: A nemzetközi államközösség bénuultsága és annak orvosságai. Önrendelkezés, nagyhatalmi egyetértés, politikai döntőbíráskodás, in: Bibó István: *Válogatott tanulmányok*. IV. kötet (szerk.: Huszár Tibor – ifj. Bibó István). Magvető Kiadó, Budapest, 1990, 283–681. o.

¹⁹ „A 2001-es 9/11 mintájára 7/7 néven is ismert londoni terrortámadás célpontja a brit főváros metrórendszere volt. Brit állampolgárságú muszlim férfiak – három pakisztáni és egy jamaikai származású – összehangolt öngyilkos merényletet hajtottak végre a reggeli csúcsforgalomban.” Szűcs László: *A 2000-es évek tíz legvéresebb terrortámadása*. <http://www.honvedelem.hu/cikk/41263> (letöltve: 2014. 09. 25.)

²⁰ 2004. március 11-én a Madridban felrobbantott bombák összesen 191 embert öltek meg, és több mint 1800-at sebesítettek meg. Muzulmán szélsőségesek a reggeli csúcsforgalomban tíz pokolgépet hoztak működésbe több elővárosi vonaton Madridban és környékén. <http://hu.euronews.com/2014/03/11/a-madridi-terrortamadas-tizedik-evforduloja/> (letöltve: 2014. 09. 25.)

Egy biztonságpolitikai szakértő szerint Európa jelenleg a harmadik migrációs hullámnál tart. A legelső hullámra – amely az 1950-es években zajlott – szükség volt, a jelenleginél azonban az alacsonyán képzett munkaerő áramlik be, és ezt nem támogatja a lakosság sem.

Egy felmérésből az derül ki, hogy a 18–64 évesek 45%-a úgy látja, hogy van belföldi vagy nemzetközi terrorfenyegetettség, 15%-uk nem tudja megítélni, és csupán 40% érzi magát teljes biztonságban. Elsősorban a külföldiek által elkövetett terrorcselekménytől félnek a megkérdezettek. A felmérést a KutatóCentrum és a Marketing & Media készítette 2011-ben.²¹ A szakértők többnyire ugyanazt hangsúlyozzák, hogy Magyarország nem tartozik a kritikus szinten fenyegetett országok közé, azonban a világ kiszámíthatatlansága, hazánk infrastruktúrája miatt nem lehet teljesen kizárni egy terrortámadás lehetőségét.

Érdekes, hogy ugyanebben az évben végzett felmérés kapcsán ellentétes eredményre jutott a terrorfenyegetettség érzését illetően az Ipsos, ennek értelmében leginkább India lakói érzik magukat nagyobb biztonságban – 41%-nyian –, őket Indonézia (20%), az Egyesült Államok (18%), illetve Brazília (15%) polgárai követik. Akik legkevésbé nyugodtak a várható terrorcselekmények miatt, Franciaország (4%), Argentína (4%), Belgium (5%) és Magyarország (5%) válaszadói.²² Napjaink terrorizmusa különösen fenyegető annak tükrében, hogy nem államfőket és politikusokat céloz, hanem minél nagyobb számú ártatlan embert; gyermekek, nők, idős emberek tömegei halhatnak meg, vagyis a cél a félelemkeltés és a minél nagyobb értelmetlen károkozás. Ezzel a fajta terrorizmussal szemben gyakorlatilag lehetetlen védekezni. Egyetérthetünk azzal, hogy a titkosszolgálatok fokozottabb együttműködésére van szükség, mert egy új helyzet alakult ki a világon. Ugyanakkor ehhez hozzátehetjük, hogy amint hiba csúszik a megelőzésbe, máris emberek és anyagi javak értelmetlen, tömeges pusztulásával találjuk szemben magunkat, vagyis olyan katasztrófával, amellyel a világ több országában már eddig is találkoztunk, és amely háborús helyzeteket válthat ki államok egymás közti kapcsolatában. Érdekesség, hogy a támadások egy részében kifejezetten külföldiek a célpontok,²³ vagyis egy adott országban élő külföldi emberek, katonák vagy külföldi vállalatok dolgozói ellen irányulnak a támadások.

²¹ <http://www.kutatozentrum.hu/hirek/2011/cikk-252/van-terrorveszely-magyarorszagon> (letöltve: 2014. 09. 25.)

²² <http://www.vg.hu/kozelet/tarsadalom/ipsos-nem-valtozik-a-terrorveszely-a-jovoben-350903> (letöltve: 2014. 09. 25.)

²³ Horváth Attila: Terrorfenyegetettség: célpontok, nagyvárosok közlekedés.

<http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/Horv%E1th.pdf> (letöltve: 2015. 01. 07.)

Kulturális, vallási különbözőségekből eredő feszültségek

A migrációval szembeni feszültséget gerjeszthetik a vallási vagy kulturális különbségek, a külsőségekben megmutatkozó eltérések – például öltözködési vagy viselkedésbeli szokások mássága –, a családhoz való eltérő viszonyulás vagy a bevándorlók és a többségi társadalmak közötti eltérő erkölcsi alapok is. „Máshogyan főznek, étkeznek, öltöznek, máshogyan viszonyulnak a nőkhöz vagy akár a tulajdonhoz, ami komoly súrlódásokra vezethet.”²⁴ Felmérések szerint a nyugat-európaiak a vallási különbözőséggel szemben toleránsabbak, mint a dél-európaiak, míg a dél-európaiak az azonos hagyományok követését is fontosnak ítélik.²⁵

A rendszerváltást követő időszakban megemelkedett hazánkban a kínai és az orosz betelepülők száma. Köztudott a határon túli magyarok beáramlása is, akiket nagyobb toleranciával fogadnak az itt élők, mint a többi bevándorlót. Egy korábbi felmérés adatai szerint hazánkban a megkérdezettek 46%-a nem nézné jó szemmel, ha szomszédjába kínaiak költöznének, 44% nem örülne neki, ha muszlimok lennének a szomszédai, és 11% még az erdélyi magyar szomszéd lehetőségét is elutasítja. Összességében a bevándorlókat 43% nem látná szívesen.²⁶ Az idegenellenességet vizsgálva az európai társadalmak összehasonlító vizsgálata (*European Social Survey – ESS*)²⁷ kimutatta, hogy Magyarország az egyik leginkább idegenellenes ország a térségben. Nem véletlen, hogy még mindig igen alacsony a külföldiek létszáma a többi országhoz képest.

A kezdeti lelkesedéshez képest hazánkban nőtt az ellenérzés a határon túli magyarokkal szemben is, akik egy 2010-es törvénymódosítás óta kedvezményesen szerezhettek magyar állampolgárságot egyszerűsített honosítási eljárás révén, tehát egyértelműen részei a szuverenitásnak. A kínaiakkal szemben az az ellenérzés fogalmazódik meg, hogy úgysem tudnak majd beilleszkedni, és megfigyelhető, hogy többnyire elkülönülten élnek, és egymás közt házasodnak. A kínaiak látásmódja is érdekes ugyanakkor a magyarokról: „Kissé gyermekes, ártatlan, lusta és szabadidő-orientált nép, nem elég szorgalmas az üzleti sikerhez, de – szexuális szabadossága ellenére – egészségesebb (vagy naivabb) erkölcsi értékrendje és fejlettebb emberi kapcsolatainak vannak, mint a mai kínaiak-

²⁴ Szabó A.: *i. m.* (2009) 62. o.

²⁵ Neményi Mária – Takács Judit: Befogadás és idegenellenesség Európában és Magyarországon, in: *Esély*, 2005/5. szám, 30. o.

²⁶ Lásd Hajduk Annamária – Kollányi Zsófia – Szajp Szabolcs (szerk.): *Esély vagy veszély? Bevándorlás Magyarországra*. Demos Magyarország Alapítvány, Budapest, 2008.

²⁷ Az ESS egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat, amelynek célja az európai társadalmak monitoring-kutatása szociológiai és politikatudományi szempontok szerint.

nak.”²⁸ A kulturális, vallási különbözőség már a világ több országában gerjesztett konfliktust a többségi társadalom és a bevándorlók között, így például Svájcban, Angliában, Olaszországban, Franciaországban, Belgiumban, Hongkongban. A feszültség forrása nem feltétlenül a befogadó ország toleranciahiánya, előfordulhat az is, hogy a bevándorló népesség nem hajlandó a fogadó ország nyelvét elsajátítani, a többség vallását nem tartja tiszteletben, egyszóval semmiféle alkalmazkodásra nem hajlandó.²⁹

Járványügyi veszélyek

Óhatatlanul felmerül a kérdés az országokba beáramló menekülthullám és a különböző célokkal érkező bevándorlók kapcsán, hogy nem jelentenek-e járványügyi veszélyt a lakosságra nézve ezek az emberek, esetleg nem hozhatnak-e be olyan betegségeket, amelyek már nem vagy csak elvétve léteznek egy adott állam területén. Amikor a menekültek Magyarország területére érkeznek, egy általános orvosi vizsgálaton esnek át, ha fertőző betegségük van, akkor elkülönítőbe kerülnek. Ha kábítószerfüggőnek minősül, ebben az esetben is kezelik. A speciális szűréseket a Népegészségügyi Intézet végzi. A debreceni befogadóállomás szerint még soha nem volt járványügyi helyzet hazánkban menekültek miatt. A budapesti reptéren több tízezer ember fordul meg naponta mindenfajta egészségügyi szűrés nélkül, ez – mondják – sokkal veszélyesebbnek számít, mint egy befogadóállomás. Nem szabad azonban megfeledkezünk arról sem, hogy az illegális migránsok hozhatnak be járványokat az államok területére. A járványok jelentette veszélyek nem látványosak, amíg nem öltenek tömeges méreteket, azonban ebben az esetben komoly következményeik lehetnek. A járványok között az influenza különböző változatait említhetjük, a SARS-vírust, a tuberkulózis- és a Staphylococcus-baktériumokat. A személyiségi jogok fokozott védelme miatt gondot jelent a HIV/AIDS vírus terjedésének követése, illetve a bevándorlókon történő tesztek elvégzése. Isabel de la Mata, az Unió egészségügyi főtanácsadója szerint a bevándorlók és a nemzetiségi csoportok egészségi állapota azonban sok esetben jobb, mint a lakosságé.³⁰

²⁸ Nyíri Pál: „Európa Hongkongja”? Kínai–magyar akkulturáció Magyarországon.

http://www.ittvagyunk.eu/application/essay/14_1.pdf (letöltve: 2015. 01. 07.)

²⁹ Kassai Beáta: Ki vagy te, európai? Gondolatok az európai kulturális identitásról, in: *Nagyzerdei Almanach*, 3. évfolyam, 4. szám (2012) 7. o.

³⁰ Mata, Isabel de la: *A bevándorlók és az etnikai kisebbségek – köztük a romák – egészségügyi helyzete*. http://ec.europa.eu/health/newsletter/105/focus_newsletter_hu.htm (letöltve: 2015. 01. 07.)

A határon az egészségi állapotot aligha lehet ellenőrizni,³¹ így azok, akik például turistacélból vízummentesen érkeznek az országba, behozhatnak járványokat az ország területére. A tartózkodási engedélyek között is vannak olyanok, amik lehetővé teszik betegek beutazását, ilyen például a gyógykezelési céllal kiadott tartózkodási engedély, amely kifejezetten a gyógyítást célozza, ezzel bármilyen vírushordozó az országba kerülhet, de a humanitárius célból kiadott tartózkodási engedély³² is lehetővé teszi betegek kezelését és befogadását. A menekülti elismerésnek pedig nem akadály a semmiféle betegség. Így Tóth Judit is felteszi azt a kérdést, hogy vajon a vírushordozók szabad mozgását jelenti-e az Európai Unió a munkaerő és a személyek szabad mozgása mellett.³³

KÖVETKEZTETÉSEK

Lehoczki Bernadett mutat rá tanulmányában,³⁴ hogy Európa államai nem tartoznak a klasszikus befogadó országok közé, legalábbis olyan formában, mint például az Egyesült Államok, Ausztrália vagy Kanada. Ennélfogva nem is tudnak megfelelő válaszokat adni a felmerülő kihívásokra, ugyanis rövid idő alatti felduzzadásról beszélhetünk a bevándorlók megjelenése kapcsán, és mindenképpen új jelenségről, legalábbis a klasszikus befogadó országokkal való összehasonlításban. Abban a kérdésben, hogy a bevándorlók által emlegetett veszélyek mennyiben valóságok vagy vélték, eltérőek az álláspontok, mindenesetre azt megállapíthatjuk Szabó A. Ferenc nyomán, hogy sok országban elapadtak a belső demográfiai tartalékok, nemcsak munkaerő szempontjából, de akár a népességfogyás relációjában is.

A szerző két lehetséges megoldást tár elénk: az első a sokgyermekes családmodell. Családonként 3-4 gyermek ugyanis elég lenne a megbombolt helyzet visszaállításához, azonban ha ez nem történik meg, később már 5-7 gyermek szükségeltetne családonként. A másik megoldás nagyszámú telepes befogadása. Amennyiben ez utóbbi megoldás mégsem tetszene, akkor tessék visszatérni az első megoldáshoz – ajánlja a szerző.³⁵ A migráció ilyen formában nem ördögi jelenség, a bevándorló népesség hozza magával egy idegen kultúrában megszerzett ismereteit, vagyis növelheti egy adott ország kulturális sokszínűségét. Napjainkban

³¹ Tóth Judit: A HIV-státusz szerepe az idegenrendészetben, in: Csernus Eszter (szerk.): *HIV/AIDS és emberi jogok Magyarországon*. Társaság a Szabadságjogokért, Budapest, 2003, 35. o.

³² Tóth Judit: *i. m.* (2003) 37., 40. o.

³³ Tóth Judit: *i. m.* (2003) 40., 42. o.

³⁴ Lehoczki: *i. m.* (2011) 11. o.

³⁵ Szabó A. Ferenc Szócs Géza erdélyi költő gondolatait idézi: *Népesedés, migráció, biztonság* című művében, (ZMNE, Budapest, 2009, 30. o.).

azonban Magyarországra is főként az a képzetlen munkaerő áramlik be, amely fizikai munkára hasznosítható ugyan, de nem lendíti előre az adott ország tudományos-technikai haladását.³⁶ A fokozott bevándorlás következtében az európai országok lakossága mindinkább heterogénné válik, ami a nemzeti szuverenitásra kiható tényező; a multikulturális együttélés, úgy tűnik, kiváltotta a nemzeti keretek megerősítése iránti fokozott igényt is.

A magam részéről úgy gondolom, hogy a bűncselekmények elkövetése és a terrorfenyegetettség tipikusan olyan veszélyek, amelyeket a professzionális rendőrségi és nemzetbiztonsági tevékenység és a fejlett technikai eszközök mellett sem lehet a globalizálódott világrendben teljes körűen kiküszöbölni. A külföldiek bevándorlását mint munkaerőforrást szükségesnek és hasznosnak vélem, a járványügyi veszélyeket pedig egy valós és sokak által lebecsült veszélyforrásnak gondolom, ahol bár felmerül a személyiségi jogok témaköre, de közegészségügyi szempontokra hivatkozva semmi esetre sem a liberalizációt, hanem a magyar lakosság védelmében a jogalkotást és a jogalkalmazást összehangolva a kötelező szűrések kiterjesztését helyezném előtérbe.

³⁶ Ez különösen aggasztó, annak tudatában, hogy a diplomások egy része, például a magyar orvosok tömegesen hagyják el az országot külföldi munkalehetőségeket keresve.